

De burgemeestersverkiezingen in Spalbeek, 1737-1738

Rombout Nijssen

In de loop van 1736 en 1737, na het overlijden van kanunnik Charles François de Rossius, heer van Spalbeek, bieden verschillende mensen zich aan bij de griffie van de Leenzaal van Kuringen om als erfgenaam en opvolger van de overleden kanunnik in het bezit gesteld te worden van de heerlijkheid Spalbeek. Als eerste verschijnt op 2 maart 1736 Jan Arnold Delacourt bij de griffie. Hij is drossaard van Kermt en secretaris van de schepenbank van Spalbeek, en hij doet leenverhef voor de heerlijkheid Spalbeek in naam van Jean François Joseph de Moraiken, deken van het Sint-Pieterskapittel in Luik¹.

Negen maanden later, op 12 december 1736, is Guillaume Charles de Rossius in Hasselt, en doet er ook leenverhef voor de heerlijkheid Spalbeek. Hij verheft de heerlijkheid in eigen naam en namens kanunnik Thomas de Rossius, deken van Saint-Denis in Luik, van Octave de Rossius, van Ernestine de Rossius en van Sibille en Isabelle de Bex. Net als kanunnik de Moraiken noemen ook Guillaume Charles de Rossius en zijn consoorten zich de naaste verwanten van wijlen Charles François de Rossius. De volgende dag, op 13 december 1736, dient Guillaume Charles de Rossius bij de Leenzaal een klacht in tegen het feit dat kanunnik de Moraiken zich opwerpt als erfgenaam van de voormalige heer van Spalbeek².

Als om de zaak nog minder overzichtelijk te maken biedt Jan Arnold Delacourt zich op 22 februari 1737 opnieuw aan bij de griffie van de Leenzaal. Deze keer verheft hij de heerlijkheid Spalbeek in naam van Anna Marie de Hodegius, echtgenote van Hendrik de Moraiken, en in naam van haar broer Nicolaes Louis de Hodegius, die zich ook de naaste verwanten noemen van wijlen kanunnik Charles François de Rossius³.

Amper een dag later, op 23 februari 1737 tenslotte verschijnt de Luikse notaris Charles Gerard de Miche bij de griffie van de Leenzaal. Hij verheft de heerlijkheid Spalbeek in naam van Jean Lambert de Rossius, Barbe Françoise de Rossius, Pierre André de Rossius en de zussen Catherine, Marie en Marguerite de Saive⁴. Hij stelt dat zij de nauwste verwanten zijn van de overleden heer van Spalbeek.

De oorzaak van het feit dat zoveel mensen zich de nieuwe heer van Spalbeek wanen, is dat

het testament van kanunnik Charles François de Rossius niet uitblinkt in helderheid. Als priester heeft de kanunnik zelf geen wettelijke nakomelingen en bovendien zijn ook zijn broers en zussen gestorven zonder wettelijke nakomelingen na te laten. De kanunnik wil in zijn testament geen partij kiezen voor de ene of andere verre neef of nicht, en bepaalt enkel dat de goederen die van de familie van vaderskant afkomstig zijn, naar die kant terug moeten gaan, en de goederen die van moederskant afkomstig zijn, moeten naar zijn verwanten aan die kant gaan. Daarbij, zo bepaalt hij, hebben de naaste verwanten voorrang⁵. Blijkbaar zijn er verschillende neven en nichten van de overledene die zich na zijn overlijden realiseren dat zij die naaste verwant aan vaderszijde zijn, en dus recht hebben op het bezit van de heerlijkheid Spalbeek. Nadat vier verschillende partijen zich door de Leenzaal als leenman hebben laten erkennen, komt het tot een proces dat in eerste instantie voor de Leenzaal van Kuringen wordt uitgevochten. Al in 1737 wordt er bij de Rijkshofraad in Wenen beroep aangetekend⁶.

Vooral Guillaume Charles de Rossius maakt werk van zijn nieuwe waardigheid als heer van Spalbeek. Op 12 december 1736, de dag waarop hij leenverhef gedaan heeft voor de heerlijkheid, reist hij naar Spalbeek en laat zich daar samen met zijn broer Octave de Rossius door de schepenen en de inwoners van het dorp officieel als de nieuwe heer installeren⁷.

Ter versterking van zijn dossier legt Guillaume Charles de Rossius in de loop van het proces over het bezit van de heerlijkheid de rechters een verslag voor van de burgemeestersverkiezing in Spalbeek in 1737 en 1738⁸. Daaruit blijkt dat de inwoners van de heerlijkheid hem en zijn broer als de echte heren van Spalbeek erkennen. Meer nog dan om zijn juridische betekenis in het proces tussen de verwanten van de overleden kanunnik de Rossius, is dit verslag van belang omdat het ons een inkijk geeft in de manier waarop in die tijd in Spalbeek de burgemeesters gekozen werden. Het document is een Franse vertaling van een verslag dat oorspronkelijk in het Nederlands opgesteld was.

In de eerste plaats blijkt dat Spalbeek in twee kwartieren verdeeld is: het Dorp in het noorden en de Jodestraat in het zuiden. Het Dorp heeft twee burgemeesters, en de Jodestraat heeft er één. Op 24 oktober 1737 komen de hoofden van de huishoudens bijeen voor een jaarlijkse bijzondere zitting van de schepenbank, waarbij iedereen de kans krijgt om, als hij weet heeft van een misdrijf waarvan de gerechtsofficieren nog niet op de hoogte zijn, dat bekend te maken. Dat is wat in de Franse vertaling de *plaid's generaux* genoemd wordt.

Na die gerechtszitting worden de nieuwe burgemeesters gekozen. Voor iedere functie noemen zowel de dorpsheer als de inwoners twee kandidaten. In 1737 noemen Guillaume Charles en Octave de Rossius Jean Santermans en Lambert IJven als kandidaat-burgemeesters voor het Dorp. Namens de inwoners noemen de afgaande burgemeesters Gerard Droghmans en Herman Vannes. Voor de Jodestraat noemen de heren Christian Clersnijders en de inwoners van Jodestraat noemen Jean Droghmans als kandidaat. Nadat de namen

van de kandidaten bekendgemaakt zijn, brengen de inwoners hun stem uit. In 1737 worden Jean Santermans (8 stemmen) en Gerard Droghmans (11 stemmen) tot burgemeesters voor het Dorp verkozen, en Jean Droghmans (13 stemmen) voor de Jodestraat.

Na hun verkiezing leggen de nieuwe burgemeesters in aanwezigheid van de schepenen een eed af in handen van de dorpsheren. Jean Santermans is blijkbaar niet aanwezig op de verkiezingsbijeenkomst. Er wordt beslist dat hij de eed later voor de schepenenbank zal afleggen.

In 1738 woont Guillaume Charles de Rossius de burgemeestersverkiezing weer bij. Hij noemt Henri Schoefs en Willeaure Sipelers als kandidaat-burgemeesters en de afgaande burgemeesters noemen namens de gemeente Lambert Iven en Hubert Grieten. Dan kiezen de inwoners bij meerderheid van stemmen Henri Schoefs en Lambert Iven tot burgemeesters voor het komende jaar. Voor de Jodestraat noemt de heer Willem Bijmens, de gemeente noemt via de afgaande burgemeester Willem Mellemans. Vervolgens wordt Willem Bijmens met een meerderheid van de stemmen tot burgemeester gekozen⁹.

Zoals dat nogal eens gaat, leidt het proces tussen de aspirant-heren van Spalbeek op korte termijn niet tot een bevredigende oplossing. Het proces blijft aanslepen tot Jean Herman de Stockhem, die ook kanunnik van het Luikse Sint-Lambertuskapittel is, op het toneel verschijnt. Hij heeft in de voorgaande jaren de heerlijkheden Stevoort en Berbroek gepand van de Bisschoppelijke Tafel en hij is er op uit nog meer heerlijkheden aan zijn domein toe te voegen. Op 3 februari 1740 koopt hij het aandeel van Jean François Joseph Moraiken, deken van het Sint-Pieterskapittel in Luik, en zijn zus Anne de Moraiken in de heerlijkheid Spalbeek¹⁰.

In april 1741 spant Guillaume Charles de Rossius voor de Leenzaal van Kuringen een proces aan tegen Jean de Namur, echtgenoot van Anne de Moraiken, wegens de verkoop van de heerlijkheid Spalbeek aan kanunnik de Stockhem. De Rossius wil gebruik maken van het vernaderingsrecht, dat familieleden van de verkoper van een onroerend goed het recht geeft dat goed voor hetzelfde bedrag van de koper terug te kopen¹¹.

Dit nieuwe proces leidt weer tot jarenlange procedures. In 1746 wordt er in beroep gegaan bij het Rijksakamergerecht in Wetzlar in Duitsland. Ondertussen verzamelt een zekere Charles Ignace Thonnar de aandelen van een aantal verwanten in de heerlijkheid Spalbeek. In 1744 ruilt hij die met kanunnik de Stockhem voor landerijen en renten op goederen in de gemeente Fleurus¹².

Pas in 1751 geeft ook Guillaume Charles de Rossius zijn verzet tegen de gang van zaken op. Op 9 juli 1751 verkopen hij en zijn broer en zus hun aandeel in de heerlijkheid aan Jean Herman de Stockhem, waarbij Guillaume Charles in de overdrachtsakte laat opnemen dat hij zich het recht voorbehoudt zijn leven lang de titel van *baron de Spalbeek* te blijven dragen¹³.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 934

Verslag van de verkiezing van de burgemeesters van Spalbeek, 1737

Le 24 octobre 1737, plaids generaux et election faite par les nobles seigneurs barons de Spalbeck, nommés les suivants:

Jean Santermans IIIIIIIII

Lambert IJven II

Par les bourguemaitres:

Gerard Droghmans IIIIIIIIIII

Herman Vannes IIIII

Jodestraet: La meme date fait election, nommé par lesdits nobles seigneurs:

Christian Clersnijders II

Par la communauté:

Jean Droghmans IIIIIIIIIIIII

Eodem, en presence de nous eschevins Lieffsoens, Borghs, Weijns et Schoofs, Gerard Droghmans bourguemaitre de Spalbeck, et Jean Droghmans bourguemaitre de Jodestraet, ont presté le serment ordinaire de fidelité entre les mains des nobles seigneurs Guillaume Charles et Octave de Rossius de Humin, sique seigneurs de la franche seigneurie et baronnie de Spalbeck et Jodestraet, par lesquels lesdits bourguemaitres sont confirmés avec Jean Santermans, lequel, attendu qu'il n'at pas comparut icij, deverat comme bourguemaitre de Spalbeck, preter son serment icij pardevant la justice. Le tout quoy nous eschevins ordonnons de mettre par notre greffier a la rolle. Etoit signé: A. Lieffsons eschevin, P. Borghs, G. Weyns eschevin, marque X de G. Schoeffs, puis signé H. Van Muijssen notaire immatriculé de Liège par copie translattée du flamend conforme, en substance in fidem subscripsit avec paraphe.

1 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 6 v° - 7 r°.

2 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 23 r° - v°.

3 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 38 v°.

4 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 38 r° - v°. De zussen de Saive zijn de dochters van Isabelle de Rossius.

5 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 934.

6 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 934.

7 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Spalbeek*, nr. 4; *Zo ging dat in Spalbeek in 1736: plechtigheden bij de inhaling van Guillaume Charles de Rossius als nieuwe dorpsheer*, in *Heemkunde Limburg*, 2008, 2, p. 12-13.

8 In het ancien régime waren dorpsburgemeesters niet zozeer bestuurders van hun gemeente, maar eerder de belastinginners. Het gemeentelijk beleid en de gemeentelijke begroting werden jaarlijks vastgesteld door de in vergadering bijeengekomen gezinshoofden. Het was de taak van de burgemeesters om ieders bijdragen in de gemeentelijke belastingen te innen en om met de opbrengst daarvan de rekeningen van de gemeente

te betalen.

- 9 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 934.
- 10 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 137 v° - 138 v°.
- 11 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 951.
- 12 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 305 v° - 307 r°.
- 13 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 223, f° 303 r° - 305 v°.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt